1 | 2026

KJØT&T
EGGPRODUSENTEN

Når rovdyr blir bondens hverdag

Er du klar for Fatland?

Fatland er Norges største private kjøttbedrift. Vi har drevet slakting siden 1892 og har et godt tilbud til alle produsenter.

Vi er med fra bås til bord: Fra rådgivning og livdyromsetning hos produsent, via slakting og skjæring, til produksjon av gode kjøttvarer!

Fatland Oslo: 480 86 006
Fatland Ølen: 979 85 522
Fatland Jæren: 51 68 21 20

Fatland

Velg Fatland du også!

2 **REDAKTØRENS SPALTE**
4 **KLF-INNSPILLET**
6 Mistet 35 lam: – Jeg tror synderen er tatt
8 Fra kaos til kontroll: – Kona ville ha noen dyr
12 Hvorfor ble kyllingene mine kassert?
16 Rolig håndverk bak det som kan se brutalt ut
18 – Vi mangler protein, men utnytter ikke ressursene vi har
20 Har tredoblet prisen til reineiere
22 Dette må bønder gjøre for å møte EUs krav
24 Har 5000 bønder i ryggen, tar med 60 til Danmark
26 Ordningen som skal sikre bøndene, sliter med å gi balanse
32 Vil rydde plass til endringer i reguleringen
34 Fra værkåring til avlsarbeid i Norge
36 Fem år med kriser – men tilliten til norsk mat står fast
38 KRONIKK: Pengegaloppen i reguleringen
40 Tore sverger til sauekontrollen
42 Regulering og bondens regnskap

44 **PRODUSENT-KRYSSORD**

Lønnsom kunnskap

Vi tilbyr praktisk rådgiving og nyttige tjenester for:
- god dyrehelse og dyrevelferd
- god og effektiv drift
- optimal råvareutnyttelse
- trygg og sunn mat

animalia.no

animalia

Når bonden spør «hvorfor,» fortjener han et godt svar

Kassasjon er en naturlig del av husdyrproduksjonen. Det vet alle. Likevel kan det være frustrerende å få beskjed om at dyr er tatt ut, uten fullt ut forstå *hvorfor*.

Kassasjon kan oppleves som vanskelig å etterprøve. Beskjeden kommer i etterkant, og dokumentasjonen er begrenset. Ingen bilder, og kyllingen er allerede kastet. Årsaken til kassasjonen forklares skriftlig, og bonden må stole på den faglige vurderingen som er gjort. Men for bonden, slik systemet er lagt opp, er det vanskelig å diskutere, lære og forbedre produksjonen som følge av kassasjonen.

I denne utgaven kan du lese om *Norsk Kylling*, som investerer tungt og tråkker opp nye stier for å utforske *hvordan* ny teknologi kan bidra til mer objektive vurderinger i veterinærkontrollen etter slakting, én av de mest sentrale prosessene i fjørfeproduksjonen.

I dag utføres kontrollen manuelt. Med trente blikk vurderer båndkontrollører hver enkelt kylling og tilhørende innmat, i et tempo få utenfor linja fullt ut forstår. Tusenvis av dyr passerer hver time, og kontrollørene må gjøre raske, manuelle vurderinger – og det er begrenset hvor mye informasjon som kan dokumenteres og tas videre fra hver enkelt inspeksjon.

Maskinskader er slakteriets ansvar. Sykdom belastes bonden. Men for bonden handler ikke dette bare om kroner og øre. Det handler også om faglighet, dyrevelferd og tillit. Om å vite om man gjorde noe feil, eller om utfallet skyldes forhold man ikke rår over.

Det er her ny teknologi kan få betydning. Ikke fordi kunstig intelligens er feilfri, men fordi nye løsninger kan bidra til mer systematikk, dokumentasjon og etterprøvbarhet. Dessuten, når vurderinger kan knyttes til bilder og data, kan det endre samtalen. Kassasjon blir ikke bare et tall i et oppgjør, men en observasjon som kan forklares, diskuteres og læres av. For prosjektet handler ikke primært om å jobbe raskere, men om å vite mer.

For bonden, som kan få bildedokumentasjon av kassasjoner, vil det bety bedre forklaringer på *hva* og *hvorfor*. Det nye systemet som er under utprøving, kan også åpne for tettere dialog mellom bonde og slakteri, samt muligheter for å se sammenhenger over tid – og på den måten kan KI gi bonden noe å lære av.

For kan kassasjoner dokumenteres med bilder og settes inn i en større sammenheng, vil det flytte veterinærkontrollen fra å være en konklusjon til å bli en forklaring. Det gir et annet utgangspunkt for læring, dialog og forbedring i egen drift.

– For bonden handler ikke dette bare om kroner og øre.

KJØTT & EGGPRODUSENTEN

ANSVARLIG REDAKTØR
Bjørn Grønlien
MOBIL: 463 00 171
E-POST: bg@kjottbransjen.no

POSTADRESSE
Østensjøveien 39/41
0667 Oslo

BESØKSADRESSE
Østensjøveien 39/41
4. etasje
0667 Oslo

DESIGN/LAYOUT
Morten Hernæs
Aksell
MOBIL: 916 98 412
E-POST: morten.hernaes@aksell.no
Myrens Verksted 2
0473 Oslo

TRYKK
aksell
Trykket av Aksell AS, en miljøsertifisert bedrift
Trykksak 2041 0279
TRYKT I NORGE NO - 1470

ANNONSER
A2media AS
Hilde Holtekjølen
MOBIL: 901 27 006
E-POST: hilde@a2media.no
WEB: www.a2media.no

ABONNEMENTSERVICE
Kjøtt & Eggprodusenten
Østensjøveien 39/41
0667 Oslo
E-POST: klf@kjottbransjen.no

Forsidebildet er tatt i Lillehammer og viser en felt gaupe som tok flere sauer i området. FOTO: NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING (NINA)

Scan QR-koden og snurr film!

Tom Erik Klevmo Saur bygger rugegghus for fremtiden

Bli med til Snåsa i Nord-Trøndelag og hør historien om hvorfor gårdbruker Tom Erik Klevmo Saur valgte å satse på rugeeggproduksjon, som er nytt for bygda. Etter mange år med utviklingsplaner, der han vurderte både melk, storfekjøtt og kylling, endte han opp med en kontrakt for Norsk Kylling.

Prosjektleder Jan Erik Stornes fra Fjøssystemer Bygg forteller om byggeprosessen av det 15 x 100 meter store stålbygget med sandwichplater. Tom Erik deler også sine tanker om valg av energiløsning, en kombinert flis- og pelletskjel med varmegjenvinning.
Scan QR-koden og se filmen. Du finner den også på vår nettside og YouTube-kanal.

SMART FÔRING FJØSSYSTEMER

Telefon 02634 fjossystemer.no

Fjøs fra A til Å

FJØSSYSTEMER
Bonden og dyrenes førstevalg

Koster dagens markeds-regulering mer enn den smaker?

TERJE WESTER | STYRELEDER I KLF

KLF er opptatt av å sikre en stor og bærekraftig norsk landbruks-produksjon over hele landet. Med medlemsbedrifter i alle fylker og i 75 kommuner er dette et naturlig utgangspunkt.

At mange av våre medlemsbedrifter er etablert i, eller etablerer seg i, områder hvor markedsregulator har valgt å avvikle sine anlegg, understreker dette.

Å bidra til å sikre at økonomien i husdyrproduksjonen er så god at etablerte bønder fortsetter, samt at nødvendig rekruttering i landbruket kommer, er alfa og omega for framtiden til våre eggpakkeri- og slakterimedlemmer.

Kostnadene til markedsreguleringen i kjøtt- og eggsektoren har vært svært store de siste årene – opp mot en halv milliard enkelte år. I omsetningslovens §5 slås det fast at «*Avgiftene skal produsentane svara når dei sel, leverer eller fær uppgjerd for vara*».

Med så mye penger brukt må det dokumenteres at bøndenes «kollektive investering i markedsreguleringen» faktisk lønner seg for dem. Spørsmålet vi stiller er om markedsregulering koster mer enn den smaker, både for bonden og samfunnet. Men ikke minst; er det grep som kan gjøres slik at den økonomiske gevinsten som eventuelt er, kan frambringes til lavere kostnad?

De siste årene har *KLF* flere ganger blitt overrasket av situasjoner som oppstod i markedet, og *hvordan* disse ble håndtert av markedsregulator.

Noen eksempler på dette:

- Vi fikk år med mange tusen tonn helt slakt av storfe og gris på reguleringslager, samtidig som kjøttbransjens store frustrasjon var mangel på kjøttråvarer.
- Til tross for forsyningsplikt på egg fikk ikke eggpakkeri-medlemmer tilgang på egg, selv om markedsregulator benyttet omsetningsavgift til å nedprise egg til industriproduksjon.
- Volum-modellens makstak for *hvor* mye som kan legges på reguleringslagre, er godt begrunnet. Likevel økte disse tre ganger. Det reduserte markedsregulators behov for kommersiell lagring, og ga redusert salgstrykk på produkter det faktisk var marked for.
- Høsten 2023 ble det gjennomført ulike a-typiske reguleringstiltak som det ikke var søkt om aksept for å gjennomføre. Likevel ble de dekket med rundt 15 millioner kroner.
- Det ble uventet solgt 2000 tonn gris med 50 prosent rabatt, selv om det ikke var noen umiddelbar datoproblematikk.
- Den «relative prisingen» mellom ulike stykningsdeler og sorteringer hensyntok ikke den faktisk situasjon i det norske markedet. Det har medført periodevis store lagre av enkelt-produkter som blokkerte for nedskjæring, og dermed tapt salg av norske produksjon.

I mai 2025 inviterte *KLF* tre velrennomerte institusjoner til å komme med anbud for et utredningsoppdrag. I forespørslene og påfølgende diskusjoner med tilbyderne ble det lagt mest vekt på å utrede bedre løsninger for gjennomføring av reguleringstiltak og markedsaktiviteter i den hensikt å ta ned kostnadene for norske bønder.

Ruralis, i samarbeid med *ALO-Analyse*, fikk oppdraget – og nå foreligger rapporten. Mange av forslagene som foreslås, vil nok *KLF* være enig i, mens andre vil det være nesten umulig å akseptere for flere av *KLF*s medlemsbedrifter.

Den største overraskelsen var at selv om landbruket innbetaler omsetningsavgift, kan den kompenseres for via jordbruksavtalen.

Det rokker noe ved hele utgangspunktet for utredningen; det er altså ikke nødvendigvis slik at det blir bedre økonomi i landbruket ved *lavere* omsetningsavgift. Men det påvirker inntektsnivå og forskjeller mellom ulike produksjoner og tjenester finansiert over jordbruksavtalen.

Unødvendige kostnader som fordyrer det å opprettholde en sterk verdikjede for norsk mat, er i det lange løp uansett negativt og uønsket. Gjennom diskusjoner og politisk engasjement framover håper *KLF* å få gode svar på *hvordan* markedsreguleringen skal være for at bønder og samfunn skal få mest mulig igjen for tid, penger og andre ressurser som investeres i denne verdikjeden, som vi finner igjen på regjeringens liste over kritiske samfunnsfunksjoner.

At *Omsetningsrådet* nylig vedtok en økning i budsjettet for å administrere markedsregulering for kjøtt og egg med nærmere 30 prosent, til 36 millioner i 2026, bør motivere til en konstruktiv, nødvendig og målrettet meningsutveksling.

> *– Den største overraskelsen var at selv om landbruket innbetaler omsetningsavgift, kan den kompenseres for via jordbruksavtalen.*

Fôrutvikling til nytte for bonden

Visste du at Felleskjøpet Fôrutvikling har:

• Halvert bruken av langreist soyamel i kraftfôret til husdyr siden 2010, og det til tross for økt kraftfôrproduksjon.

• Bidratt til at Norge som eneste land i verden har koksidiostatikafri kylling- og kalkunproduksjon.

• Siden 2015 har halvert bruken av uorganisk fosfor i kraftfôret, tilsvarende 30 vogntog per år. Dette kutter kostnader og er bra for miljøet.

Et høyt kvalifisert fagteam hos Felleskjøpet Fôrutvikling jobber hver dag for å sikre det beste for bonden, dyra og miljøet!

Felleskjøpet

Ta vare på jorda, dyra og framtida

Felleskjøpet Agri: Tlf.: 72 50 50 50 bonde.felleskjopet.no Felleskjøpet Rogaland Agder: Tlf.: 99 43 06 40. fkra.no

PSYKISK PÅKJENNING:
– Vi kan ikke ha det slik, sier Kjell Bergehagen om gaupeangrepene i fjor.
FOTO: BJØRN GRØNLIEN

Mistet 35 dyr i fjor:

– Jeg tror synderen er tatt

FOTO: NINA

TOK NOEN AV DYRENE: Åtte av kadavrene som ble funnet, kan spores tilbake til denne gaupa.

Tap av dyr, makabert syn, følelsen av maktesløshet. Nå håper Kjell Bergehagen at roen er tilbake.

BJØRN GRØNLIEN

– Vi ble utsatt for gaupe. Den tok 35 lam hos oss, sier han.

Angrepene skjedde i fjor sommer, på nordsiden av Lillehammer.

– Vi har bilder.

Sporene etter gaupa

Viltkameraer fanget minst to gauper.

– Den ene hadde ikke halsbånd, den andre var merket. Den tok i snitt ett dyr annenhver dag, sier Bergehagen og legger til at dette også inkluderer rådyr.

– Hvilke refleksjoner gjør du deg i etterkant?

– Vi kan ikke ha det slik, det går utover psykisk helse og alt.

Over seks uker i fjor sommer ble mange dyr tatt.

– Gaupa var en lystmorder. Bet lamma i halsen og ferdig med det, sier han og legger til at lite ble spist.

Flere gauper felt lokalt

I løpet av én uke i februar ble det felt totalt fem gauper i området. Tre i Øyer, én i Lillehammer og én i Gausdal.

– Jeg tror synderen er tatt.

Gården, som sønnen Kristen overtok for elleve år siden, ligger på «toppen av Lillehammer,» med utsikt mot dalen.

– Vi kan ikke være hundre prosent sikre på at det var denne gaupa som tok alle dyrene vi mistet.

Faglig ryggdekning

Norsk institutt for naturforskning (NINA) vet at gaupa som ble felt i Lillehammer i begynnelsen av februar, var innom området der Bergehagen hadde dyra på beite.

– Vi fant åtte lam på steder der gaupa oppholdt seg, og fem av dem tilhørte Bergehagen, sier avdelingsingeniør Karl Tvete.

Gaupa hadde stort leveområde og beveget seg over 50 kilometer, fra Ringebu til Ringsaker. I løpet av beitesesongen var den innom fem kommuner, og rådyr var det vanligste byttedyret.

– Lam var det nest vanligste, men vi kan ikke dokumentere at gaupa tok alle dyrene Bergehagen mistet, sier Tvete.

Ulven var også der

Rovdyrbildet er sammensatt.

– Vi vet det også var ulv i området, og den er en ukjent joker. Noen av lamma kan ha blitt tatt av ulv, andre kan ha blitt borte uten å bli funnet.

Fra kaos til kontroll:

– Kona ville ha noen dyr

Morten Huse har gått fra usikker start til gode tall i grisehuset.

BJØRN GRØNLIEN

– Vi drev egentlig med slakteokser.

Gården ligger i Ørje og puster nesten på svenskegrensa.

– Ser du vindmølla? Der er Sverige, sier Morten og peker opplysende.

Valget da fjøset ble ledig

– Vi ble kontaktet av en som ville leie fjøset og kjøpe oksene.

Senere, da leietakeren etter noen år sa opp, sto ammekufjøset tomt.

– Hva nå?

– Vi vurderte å bygge om til lagerbygg, enten for utleie eller eget bruk. Men kona ville ha noen dyr, og det var hun som foreslo gris. Hadde ikke hun vært så ivrig, vet jeg ikke om det ville blitt noe.

Morten supplerer seg selv.

– Når man bor på gård, er det jo moro å ha noe å drive med, og vi landet på gris. Det krever mindre utstyr enn storfedrift.

Fjøset våket til liv igjen

Duoen gikk fra tomt fjøs til ny produksjon. Alt ble innrettet mot slakt, ikke avl.

– Vi bygde om ammekufjøset til et uisolert bygg for slaktegris.

Gjenbruk, lavere investering, ingen fancy løsninger.

– Vi hadde tre vegger og åpent foran. Vi tettet igjen og lagde port, og deretter tok vi ut storfeinnredningen og brukte mye vi hadde, som porter og grinder.

Lavkostombyggingen inkluderte også plastplater på innredningen.

JUSTERTE KURSEN: Da Furuseth-bonden Morten Huse (37) startet med slaktegris, var det mye han ikke visste. Nå har han økt dekningsbidraget med nesten 200 kroner per gris.

FOTO: BJØRN GRØNLIEN

SenseHub® DAIRY

Du kan ikke være overalt samtidig. Men det kan SenseHub.

Alle stadier i kuas liv er viktige. At kalven er frisk, er avgjørende for framtidig fruktbarhet og helse. Hvordan sinkua har det, påvirker neste laktasjon. Overvåking av fôring kan fremme ytelse på kort og lang sikt.

SenseHub Dairy gir deg full oversikt over hvert dyr, i alle livsfaser – hvert minutt, hele døgnet.

Dette produktet er ikke ment for å diagnostisere, behandle, kurere eller forhindre sykdom hos dyr. **Copyright © 2026 Merck & Co., Inc., Rahway, NJ, USA and its affiliates. All rights reserved. NO-SHB-260100001**

no.sensehub.com
geno.no

MSD Animal Health

– Vi hang opp fôrautomater og drikkekopper og satt opp en større silo. Det hele kostet rundt 150 000.

Liv, lukt og lyd

Inne i fjøset får vi en litt «mot strømmen»-følelse. Ingen tradisjonell innredningen med åtte til tolv griser i hver binge.

Mot oss kommer en flokk i fullt firsprang, og idet vi passerer porten, er vi omringet. Grisesnutene presser seg frem, og det er umulig å gå klar av småbitingen. Alt er av interesse. Knær, bukseben, skotupper.

– Vi fikk dem for én uke siden, så de er foreløpig ikke så store.

Furuseth-bonden deler ut halm.

– Vi har gjort det enkelt og hengt opp en silotalje som skyves inn.

– Færre konflikter

Fjøset består av to soner, inndelt på midten.

– Vi har lite problemer med halebiting og slåssing, som lett oppstår i små binger. Alltid noen mobbeofre, men i og med at grisene har større område å bevege seg på, er det lettere å smette unna.

– Grisene har bedre plass her enn i en tradisjonell binge?

– Ja. De går alle i en stor flokk, men med gode muligheter for å trekke seg tilbake om de ikke vil slåss.

Lærer av slaktegrisdriften

Starten var i august 2024.

– Vi hadde litt kaos under første innsett. Ingen hadde fortalt oss at grisen vokser fort mot slutten, så vi ble litt overrasket over *hvor* mye som skjedde på 14 dager.

Økonomien måles i dekningsbidrag per gris, ikke per purke eller kull.

– Vi endte opp med dekningsbidrag på 474 kroner per gris på det første innsettet.

Drift læres i praksis, ikke i teorien.

– Vi lærte hvordan vi skulle innrede for å få veid det mest mulig riktig, og på det siste innsettet fikk vi 650 per gris.

Utgifter til dyrlege og «strøing,» som Morten kaller det, er da trukket fra.

– Vi lærer noe hver gang vi leverer.

– Vi vil bygge ut

Morten forteller gladelig om læringskurven i en enkel, utradisjonell slaktegrisdrift.

– Vi har 330 griser per innsett. Det er en del, men vi har tenkt å bygge ut.

Grisebonden var nylig i banken og har en målrettet vei mot konsesjonsgrensa.

– Vi ønsker litt mer jobb og har planer om tilbygg på 400-500 kvadratmeter. Vi har også vært i kontakt med *Innovasjon Norge* og er egentlig klare for å begynne.

Kona og Morten er fornøyd med store flokker, lite teknologi og null ventilasjon.

– Det er rimelig og enkelt, og vi synes det fungerer tålelig greit i forhold til tradisjonelle fjøs med mer oppstalling. Det er noen negative sider, men driftsformen gir litt mer effektiv omsetning enn storfe – og muligens litt mindre jobb.

GOD UTVIKLING: Etter en bratt læringskurve har Morten Huse fått bedre flyt og bedre tall. FOTO: BJØRN GRØNLIEN

ENKEL DRIFT: Uisolert fjøs, store flokker og lite teknologi. Morten Huse har valgt en enkel og rimelig løsning for slaktegris. FOTO: BJØRN GRØNLIEN

KVALITETSEGG FRA FRITTGÅENDE HØNER!

Toten Eggpakkeris produsenter er familiedrevne gårder med nærhet til hønene. De følger felles krav til hønsehusets standard, renhold, vannkvalitet, ventilasjon, temperatur og smittekontroll. Flere har tilpasset økologisk produksjon. Hønene spiser vår egenutviklede forblanding, og eggene har kort vei til pakkeriet. Vi har full kontroll på det enkelte egg, fra høna og frem til forbruker.

Kontakt oss på tlf. 61 16 21 50 eller toten@totenegg.no

TOTEN EGG
Fra utvalgte gårder

Toten Eggpakkeri AS, Kraby Næringspark, Krabyskogvegen 284, 2850 Lena

Lurer du på hvorfor kyllingene dine ble kassert?

Du kan få bedre svar

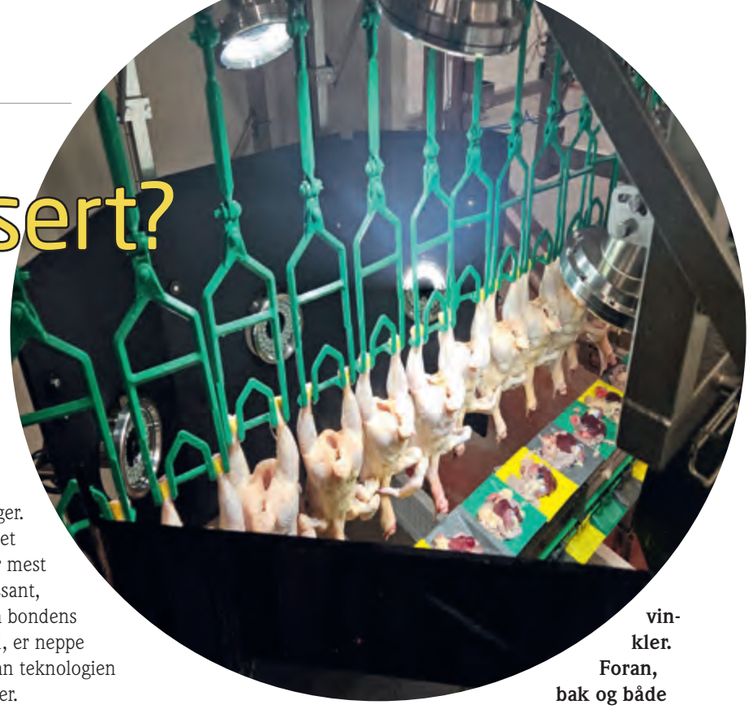

Løsningen *Norsk Kylling* skal teste ut, treffer bonden midt i mellomgulvet.

BJØRN GRØNLIEN

Kylling skal fortsatt være kylling, bare med ny og bedre teknologi.

Oppskriften? Kunstig intelligens.

Det bonden egentlig vil vite

Her er noen spørsmål bonden bryr seg om:

***Hvorfor* ble kyllingene mine kassert?**

Og kan jeg stole på vurderingen?

I Orkanger-fabrikken strømmer kyllingene bortover produksjonsbåndet, mot kontrollposten. Tre kontrollører følger nøye med.

– De må være skjerpet. Hver kontrollør sjekker 4500 kyllinger i timen. Det tilsvarer 1,25 sekund per kylling, sier prosjektleder Edmund Landrø, leder for KI-prosjektet til *Norsk Kylling*.

– Vi skal kjøre i gang KI-en, og det blir spennende å se *hva* vi kan få til.

SLIK KAN DET BLI: Kameraer og kunstig intelligens kan på sikt gi mer objektiv og etterprøvbar dokumentasjon for *hvorfor* kyllinger kasseres. Bildene brukes i dag til å trene systemet, ikke til vurdering. Illustrasjonen er KI-generert.

1,25 sekund per kylling

Dagens båndkontroll er krevende og uunngåelig subjektivt. Tempoet er høyt, og feil kan skje.

– Det kan også være noe ulik vurdering fra person til person, sier Landrø.

– Vi har et godt system, men tror systemet kan bli enda bedre.

Hva bonden kan få igjen

KI-prosjektet kretser rundt nye ideer og bedre løsninger. Men det som er mest interessant, sett fra bondens ståsted, er neppe hvordan teknologien fungerer.

Bonden er nok mer opptatt av om teknologien kan gjøre slakte- og veterinærkontrollen mer etterprøvbar og nyttig for bonden – og ikke bare for slakteriet.

Hvordan? Jo, ved at bonden faktisk kan se hva som ble funnet, og lære av det.

Fra blikk til dokumentasjon

Hva som er nytt? Bilder av kylling og innmat.

– Vi har montert sju kameraer som fotograferer hver kylling fra alle vinkler. Foran, bak og både høyre og venstre side, samt to på toppen som viser inn i hula til skrotten. Der kan det være maskinskader.

Kameraene, som kom for et halvt år siden, er plassert ett sted på linja.

– Vi tar også bilde av innmaten, som ligger i en skål under skrotten.

– Hvor mange kyllinger blir kassert?

– Under én prosent, svarer Landrø.

Uansett årsak, for eksempel sykdom (bondens ansvar) eller maskinskade (slakteriets ansvar), blir kassasjonen »

Driftige bønder skaper de beste råvarene. Det betaler vi godt for.

PRIMA SLAKT
Med fokus på kvalitet

Prima Jæren er stolte over å levere det ypperste norske kjøttprodusenter kan produsere. Å alltid tilby kun det beste er en edel kunst, og vi klarer det med hjelp fra våre dyktige underleverandører. Vi legger mye tid og krefter i å samarbeide med kvalitetsbevisste gårdseiere, og Norges beste kjøttprodusenter finner man på Vestlandet.
Dette er et frieri til kremen av lokale bønder: Saueholdere! Storfeprodusenter! Griseøktere!

Stadig nye kunder oppdager våre fantastiske råvarer, og gleden rundt middagsbordet skal komme bonden til gode. Vi belønner kvalitet. Ikke bare med gode ord, men med klingende mynt.
Prima Slakt as har vært best på totaløkonomi for bonden de siste ti årene, og slik vil det alltid være. Bli med på laget, og kontakt oss i dag:

Tilførselsleder Gris.
Leidulf Sigmundstad
452 878 30 • leidulf.sigmundstad@prima.as

Tilførselsleder Småfe.
Leif Håkon Korsbø
928 28 420 • leif@prima.as

Tilførselsleder Storfe.
Siri Kvam Haugland
928 85 919 • siri.haugland@prima.as

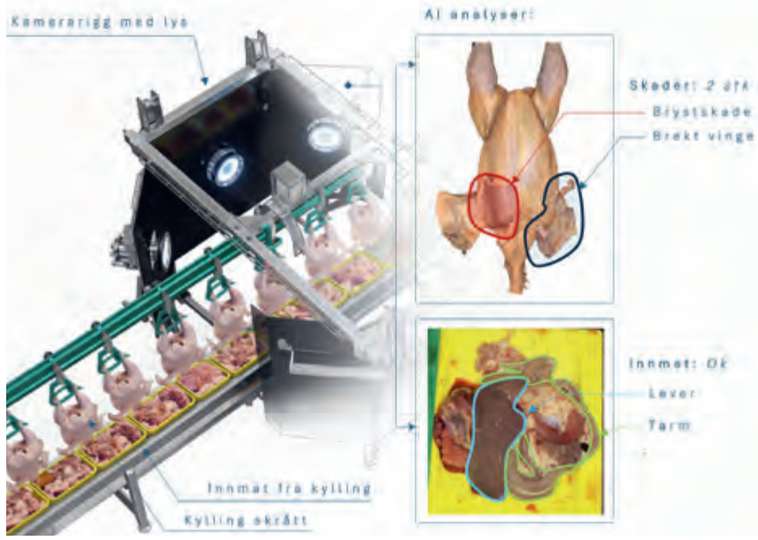

SLIK FUNGERER DET: Fra kamerariggen går bilder til analyse, og KI-en fanger opp poengene og lager omrisser som markerer skader og sykdom. Illustrasjonen er KI-generert.

begrunnet skriftlig. Men når KI-systemet er på plass, kan bonden få utdypende forklaring på *hva* og *hvorfor*.

– Vi kan for eksempel opplyse om at «denne kyllingen kasserte vi av den og den grunn, og her er bildene som belyser det.»

Kameraene trener systemet

Foreløpig er det kun kamera og datainnsamling. Men over sommeren, etter trening og testing, kan KI komme delvis i drift.

– Bildene som blir tatt i dag, brukes ikke i vurderingen av kyllingen, sier prosjektleder Aleksander Lillienskiold i *SINTEF*, som jobber med forskningsdelen.

Formålet med kameraene nå er ikke å overta vurderingen. De er der for å lære opp systemet.

– Maskinsyn og kunstig intelligens lærer ikke av seg selv. Systemet må trenes ved å se på enorme mengder bilder for å forstå forskjellen på normalt og unormalt, friskt og sykt, forklarer han.

Kameraene samler erfaring, før systemet får lov til å ta avgjørelser. For når opptreningen er ferdig, kan KI avgjøre *hvilke* kyllinger som får passere, og *hvilke* som blir tatt av linja.

– Jeg tror dette kan være bra for bonden, som potensielt kan få solgt mer.

– På hvilken måte?

– Jo, på grunn av nyttefunksjonen. Er for eksempel 600 tatt ut, er dette

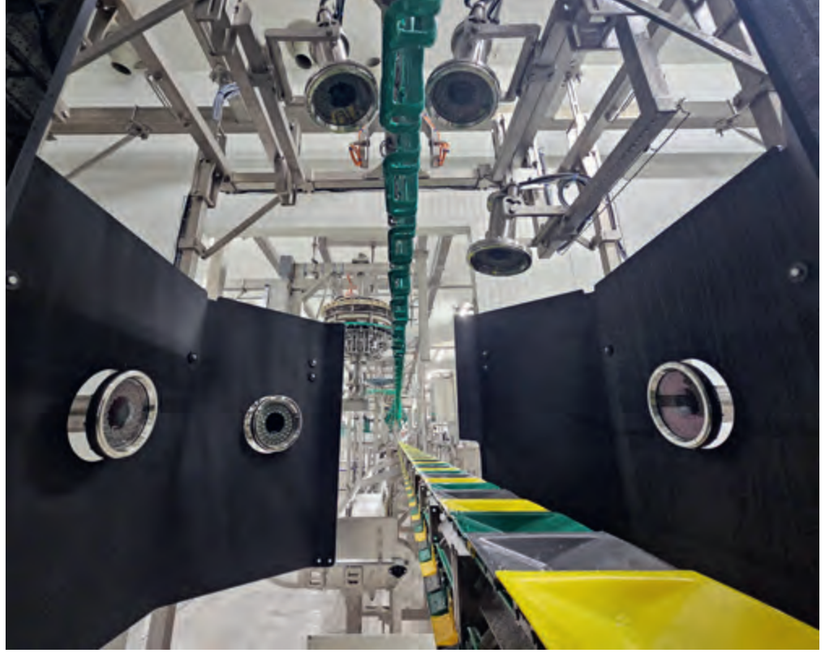

etterprøvbart ved at bonden kan få bilder av alt, både utsiden og innmaten.

Systemet kan også sette saken inn i en større kontekst.

– Vi kan, ved å koble sammen alt fabrikken logger, gi viktig informasjon til bøndene. Ser for eksempel systemet at kyllingene til bonde A jevnlig har leversykdom, i motsetning til bonde B, kan vi si «her er hva bonde B gjør, kanskje du kan prøve å gjøre noen tilpasninger, for på den måten unngå leversykdom.»

Bedre forebygging i oppdrett er ett eksempel. Lillienskiold har flere. «Vi ser at du i snitt bruker 50 dager på avlingen, mot 40 for Ola. Han gjør det på den og den måten for å oppnå den samme vekta på kyllingen.»

– Syklus på 40 i stedet for 50 dager, gir utslag. I løpet av ett år kan man få en runde til med levering, sier han.

Stegvis, ikke revolusjon

Aktørene er klare på at dette ikke handler om å slippe teknologien løs over natta. Veterinærkontroll og mattrygghet skal fortsatt ivaretas, og manuell kontroll vil være en del av systemet også i årene som kommer.

– Vi ser for oss at 90 prosent av kyllingen blir kjørt rett gjennom linja, og at ti prosent blir sendt til manuell kontroll, sier Landrø og legger til at kontrolløren vil få bedre tid per dyr.

Han trekker frem objektivitet som stor gevinst. Samme vurdering hver gang, uavhengig av dag, tempo og person.

– Redusert arbeidsmengde er også et aspekt. Vi håper å gå fra tre til én kontrollør.

For bonden handler det om noe helt grunnleggende. Å få bedre svar.

– Når vi kan vise *hva* som ble funnet, og *hvorfor* kyllingen ble kassert, får bonden et helt annet grunnlag for å gjøre endringer i egen drift, sier han.

Rolig håndverk bak det som kan se brutalt ut

Lars Jakobsen, som har hatt egen gård siden han var 19, er klipper, kontrollør og fagperson. Alt på en gang!

BJØRN GRØNLIEN

FAG OG TEKNIKK: Rolig klipper gir roligere sau. – Hvordan sauene reagerer, er veldig individuelt, sier saueklipper Lars Jakobsen (23), Furuseth-bonde bosatt i Fåberg.

Fra sidelinjen kan det se brutalt ut. Sauen spreller og kjemper gjenstridig imot, og grepet justeres hele tiden etter *hvordan* den reagerer.

– Svart flekk! roper plutselig Lars og ser raskt på en medarbeider som følger med på saueklippingen.

Klipper og sorterer for avl

Lars er bonde, saueklipper og leder i *Fåberg og Gausdal sau og geit*.

Han vet *hva* han skal se etter.

Meldingen om svart flekk er presis. Sauen har svarte fibre i ulla og er dermed uaktuell for avl i ringbesetninger.

– Skal du farge hvit ull, er det ikke ønskelig med svarte fibre, sier han.

Klipperingen er mer enn et sted for effektiv klipping. Her skjer faglige vurderinger i høyt tempo. Håndverk, dyrevelferd og avlsmål møtes i samme bevegelse.

For idet blikket glir raskt over ulla, både vurderer og tenker Lars avl.

Avlsvurderingen skjer simpelthen i samme øyeblikk som ulla faller. Så når Lars midt i klippingen stopper opp og roper svart flekk, er sauens fremtid i avlen avgjort.

– Den kan brukes i bruksbesetninger, sier han, vitende om at der er kravene annerledes enn i ringbesetninger.

Presisjon bak røft grep

For et utrent øye kan saueklippling se hardhendt ut. Men bak det røffe grepet ligger presisjon.

– Jeg følger den vanlige normen og begynner på magen.

Han snakker om klippeteknikk. Først magen, så lår, bryst og hodeparti. Til slutt bakparten.

– Jeg holder sauen fast, og for å klare det bruker jeg hele kroppen.

Bevegelsene i ringen er innøvde, nesten mekaniske, og saksen følger kroppen i jevne drag.

– Noen er mer urolig enn andre, sier den unge fagmannen.

Han holder sauen bestemt tett inntil kroppen. Fast grep er tryggere for dyret og gjør det mulig å få rask og effektiv klipping. Trygg håndtering gir også minst mulig stress for dyret.

– Det gjelder å være rolig og ha god teknikk, sier 23-åringen.

Han har både teknikk og tillit i bygda.

– Så lenge Lars holder på, er det uaktuelt å bytte saueklipper. Han er rolig og har veldig god teknikk, skryter bonde Helge Nordlien.

– Veldig uvanlig

Lars bor i Fåberg, leverer til *Furuseth* og har cirka 60 vinterfôra sau.

– Jeg driver stort sett alene og kjøpte gård da jeg var 19.

Kjell Ivar Bergehagen, godt kjent i lokale kretser, mener Lars representerer fremtiden i næringen.

– Det er helt uvanlig at en 19 år gammel gutt kjøper egen gård, sier han.

Også Nordlien er imponert.

– Slike folk er verdifulle, for de driver næringen fremover, sier 64-åringen.

FOTO: BJØRN GRØNLIEN

KLAR FOR KLIPPING: Denne sauen var på vei mot båsen der Lars Jakobsen sto og ventet.

Mørt kvalitetskjøtt fra lokale bønder i Agder

JENS EIDE
Din lokale slakter
LILLESAND • SØRLANDET

www.slaktereide.no

RESSURSBRUK

– Vi mangler protein, men utny tter ikke det vi allerede har

***Nofima*-forsker Rune Rødbotten peker på et stort paradoks i norsk kjøttindustri.**

BJØRN GRØNLIEN

Her er hovedpoengene, gjengitt i kortversjon:

- Vi brenner store mengder protein vi faktisk trenger.
- Dette skjer samtidig som myndighetene krever mer norsk protein i fôr.
- Å bruke mer av dette er mulig, men stoppes av regelverk, struktur og manglende dokumentasjon.

Protein i ovnen

Hvert år destrueres mange tusen tonn kjøttbeinmel.

– Dette er proteinråstoff som heller bør bli brukt i fôr til husdyr, sier Rødbotten.

Han mener dette er et stort paradoks, spesielt med tanke på at myndighetene etterlyser mer norskprodusert protein i fôr.

Råstoffet inneholder store mengder protein, men blir allikevel brent – til tross for at norsk husdyrproduksjon er avhengig av importert protein i fôret.

– Alt slakteavfall går i dag i «samme kjele,» enten det er storfe, gris, sau eller fjørfe, sier han.

Resultatet er et miksprodukt som regelverket ikke tillater brukt i fôr, selv der risikoen kunne vært lavere.

– Det er sannsynlig at det hvert år unødvendig destrueres mange tusen tonn kjøttbeinmel, sier forskeren.

BSE endret spillereglene

Kjøttbeinmel var tidligere en normal del av fôret, men ble for mange år siden tatt ut av verdikjeden.

Bakgrunnen for at kjøttbeinmel i stor grad går til forbrenning eller industrielle formål, er ikke mangel på bruksområder, men et strengt regelverk innført etter *BSE*-krisen på 1990-tallet.

Etter utbrudd av kugalskap i Europa vedtok *EU* i 2001 et totalforbud mot bruk av prosessert animalsk protein i fôr til matproduserende dyr, som et føre-var-tiltak for å eliminere all teoretisk smitterisiko.

Norge fulgte regelverket gjennom *EØS*-avtalen. Han peker på at andre land har andre risikovurderinger og regelverk, og noen tillater animalsk protein i fôr under strenge vilkår – uten at det har gitt økt sykdomsforekomst.

– Det er aldri, noe sted i verden, blitt påvist at gris har utviklet prionsykdom tilsvarende det som kan utvikle seg til «kugalskap» hos storfe, sier han.

Et regelstyrt paradoks

Rødbotten argumenterer ikke for at kjøttbeinmel ukritisk skal inn i fôr i morgen. Han peker imidlertid på at en betydelig mengde råstoff forbrennes, samtidig som staten ønsker mer norsk protein i fôr.

Proteinparadokset gjør det, ifølge forskeren, nødvendig å revurdere regelverk, struktur og kunnskapsgrunnlag.

For kjøttbeinmel som i dag destrueres, kan bli en del av et mer lukket kretsløp for norskprodusert protein.

– Dette handler ikke om å endre alt over natten, men om å bruke ressursene vi allerede har på en smartere måte, sier han.

Flere veier til mer protein

«*På vei mot bærekraftig fôr – 20 grep for 2026*,» står på forsiden av rapporten som før jul ble sendt til regjeringen.

I rapporten foreslås 20 konkrete tiltak for å nå målet om bærekraftig fôrproduksjon innen 2034. Dette kan gjøres på flere måter. Krill, alger, blåskjell. Åkerbønner kan også være et reelt alternativ, i likhet med kjøttbeinmjøl.

– Vi kan omdanne animalske biprodukter som i dag har en relativt lav kommersiell verdi, til nye produkter med høyere salgsverdi.

Hvordan? Rødbotten peker på enzymatisk hydrolyse, en prosess der enzymer bryter ned proteiner til mer lettfordøyelige komponenter som kan brukes i nye fôr- og ingrediensløsninger.

Slik håndteres slakteriavfall

I dag sendes beinrester og annet slakteriavfall fra norske slakterier til sentral behandling, der råstoffet varmebehandles og foredles.

En del av materialet utnyttes til fett, energi eller industrielle formål, men betydelige mengder proteinholdig materiale går til forbrenning.

– Hva skal til for å utnytte dette på en bedre måte?

– Skal mer av dette kunne brukes, må råstoffet sorteres bedre, risikoen dokumenteres og regelverket tilpasses, svarer Rødbotten.

Bedre artsseparasjon, for eksempel egne behandlingslinjer for ulike dyreslag, kan åpne for nye bruksområder.

– I stedet for at alt kjøres i samme kjele, må man sortere slakteriavfallet, slik at man vet at beinmelet kommer fra kun storfe eller kun gris, sier han og legger til at ikke alt kan brukes.

– Noe må nok fortsatt forbrennes, som slakteavfall fra syke og gamle dyr, sier forskeren.

For å utnytte animalske biprodukter på måten Rødbotten tar til orde for, vil det kreve forskning, lovendringer og dialog med *EFSA*.

– Vi må både dokumentere at gris som får fôr delvis basert på beinmel fra storfe, ikke utvikler sykdom, og at kjøttet er trygt for mennesker å spise.

Rødbotten peker på at dette ikke er et tiltak som kan innføres raskt. Samtidig mener han det er nødvendig å starte diskusjonen om *hvordan* tilgjengelige ressurser kan utnyttes bedre, ikke minst sett i et bærekraftsperspektiv.

– Jeg er glad for at Mattilsynet har begynt å flagge dette, og har en prosess på gang med *EFSA*.

BAKGRUNN FOR SAKEN

- *Biosirk Norge* håndterer og foredler animalske biprodukter fra slakterier i Norge.
- Selskapet mottar blant annet beinrester og slakteriavfall, som varmebehandles og videreforedles.
- Råstoffet brukes blant annet til fett, energi, biodrivstoff og industrielle formål, mens noe går til forbrenning.
- Eies av *Nortura* (67 prosent), *KLF* (23 prosent) og *Daka Denmark* (10 prosent).
- Når proteinholdig materiale forbrennes, er proteinet i praksis tapt som protein.
- Så når protein brennes og brukes i for eksempel asfalt, sement eller biodiesel, fungerer det ikke lenger som protein, selv om molekylene en gang inneholdt nitrogen og aminosyrer.
- Hvert år destrueres mange tusen tonn kjøttbeinmel fra kategori 1. Forsker Rune Rødbotten mener det bør undersøkes om deler av dette kan brukes som fôr til gris.

LAGRES HOS BIOSIRK: Sekker med kjøttbeinmel klare for videre bruk. Råstoffet inneholder store mengder protein, men kan i dag ikke brukes i fôr.

Tredoblet pris til reineiere

Fra 31 til over 90 kroner kiloen. Reineiere har konkrete tall å forholde seg til.

BJØRN GRØNLIEN

Arnt Guttormsen, daglig leder i *Finnmark Rein*, forklarer prispoenget.

– Vi har siden 2011 tredoblet prisen. Den gang var snittprisen 31 kroner, mot over 90 nå.

Smalt marked – høy verdi

Reineiere opererer i et smalt marked, og enkelte kan få enda bedre betalt.

– Beste prisen er 125 kroner kiloen, sier Johan Buljo, én av gründerne bak *Finnmark Rein*.

Reinsdyrkjøtt har lenge vært en del av livet på vidda.

– Vi kjøper alt vi får tak i og betaler godt til produsenten.

Stor i nord

Sentralt stikkord er verdiskapning for reineiere.

– For oss er det viktig at vårt folk tjener godt. For å ha en bærekraftig næring må alle leve godt av det, sier Arnt.

Joda, råvaren er spesiell. Men *det* er ikke hele forklaringen.

– Vi effektiviserte driften, og det gjorde det mulig å betale bedre, sier Johan.

– Målet for driften var at reineierne skulle få høyere pris, supplerer Arnt.

Volum spiller også inn.

– Vi slaktet 22 000 dyr på fire uker, og rekorden er 1300 på én dag.

Kautokeino-bedriften, som har én prosent av kjøttmarkedet i Norge, har 90 ansatte i en by med 2300 innbyggere. *Det* setter slakteriet i perspektiv.

– Vi har 1700 leverandører fra Nord-Troms og Finnmark, sier Arnt.

BETALER GODT: Det er ikke bare tilfeldige markedsfaktorer som ligger bak prisen Finnmark Rein tilbyr produsentene. FOTO: ANDREAS AUSLAND

07 MEDIA 2015

Hvis
- gode betingelser
- god service
- rask tilbakemelding
- rask levering
- fleksibilitet
- rådgivning

er viktig for deg...

...prøv en leveranse til oss, og vi skal gjøre det vi kan for at du skal bli fornøyd!

FURUSETH

For norsk matproduksjon

2072 Dal | www.furuseth.no | E-post: furuseth@furuseth.no | Tlf: 63 97 70 10

REGELVERK

Dette må storfebønder gjøre for å møte EUs avskogingskrav

Når *EU*s avskogingsforordning trer i kraft 1. januar 2027, må norske storfebønder være godt forberedt.

TORE SALTNES | ANIMALIA

Animalia lanserer en digital kartløsning der bonden skal registrere opplysninger som sikrer at storfehudene fortsatt er attraktive for europeiske kunder.

For uten godkjent dokumentasjon vil ikke hudeksportørene, *Norilia* og *Fatland hud og skinn*, få solgt varene til E*U* etter at avskogingsforordningen har trådt i kraft.

Plotte punkter i kart

– Vi har laget en digital løsning for at bøndene skal registrere detaljert hvor dyra har stått og gått, sier spesialrådgiver Solveig Bjørnholt.

– For å sikre fortsatt eksport og verdi av hudene må den enkelte bonde også erklære at arealene ikke er avskoget etter 2020, sier hun.

Oppgaven for den enkelte produsent er å plassere punkter i et kart over gård og beiteområder som viser hvor dyra har stått oppstallet, og hvor de har gått på beite.

Tre typer kartpunkter

I kartløsningen kan punktene være grønne, gule eller røde.

– Ved å plotte kartpunktene med grønne markeringer bekrefter du som produsent at beitearealene ikke er avskoget etter 2020, sier Bjørnholt.

– Gule brukes for å markere hvor dyra for eksempel er blitt født, fôret og oppstallet. Røde markeringer brukes kun om man har hatt dyr som har beitet på avskoget areal, utdyper hun.

Bruker du røde markeringer, må du oppgi *hvilke* individer i besetningen som har beitet på dette arealet.

Huder fra dyr som har beitet på avskogede områder, er ikke salgbare til Europa og vil dermed raskt bli et problem å omsette.

Storfeprodusenter som har hogd etter 2020 for nydyrking eller etablering av beite, anbefales å kontakte rådgiver for å finne den beste løsningen.

Om kartpunkter ikke er registrert idet bonden melder dyra inn til slakt, vil bonden få tilbakemelding om dette før innmeldingen kan fullføres.

Åpent for noen unntak

Ifølge *EU Deforestation Regulation* (EUDR) defineres avskogede arealer som arealer hogd etter 2020 og omdisponert til beite, dyrkajord eller andre jordbruksformål.

På slike arealer skal det ikke beite storfe.

Det er åpnet for enkelte unntak. Tidligere beiter som det har vært skog på en periode, kan igjen brukes som beite.

Den endelige tolkningen av denne muligheten er foreløpig ikke klar fra norske myndigheter.

FAKTA ▶ KORT OM SAKEN

- Den digitale dokumentasjonsløsningen for EUDR (ofte kalt EUs avskogingsforordning) er utviklet i tett dialog mellom *Animalia, Mimiro* og *Stiftelsen Norsk Mat.*
- Den er lett tilgjengelig for alle storfeprodusenter, for eksempel via S*torfekjøttkontrollen* og *Kukontrollen.*
- Løsningen er i tillegg koblet til KSL-status, siden gyldig KSL også er et krav som stilles gjennom forordningen ved at det kreves dokumentasjon på generell etterlevelse av lover og forskrifter.
- Informasjonen som samles inn, vil bli brukt for å dokumentere at hudene produseres i henhold til *EU*s regelverk.

ILLUSTRASJONSFOTO: GETTY IMAGES

DIGITAL DOKUMENTASJON: Ny digital løsning skal sikre norsk storfehud i EU-markedet. FOTO: ANIMALIA

DEN STOLTE HANE VOKSER PÅ EGG OG VI SØKER

STOLTE EGGPRODUSENTER

Er du eggprodusent og kan tenke deg å levere egg til oss?
Konkurransedyktige betingelser.

Ta kontakt for en uforpliktende prat:
Erik Nielsen, 472 71 270,
erik.nielsen@denstoltehane.no

Den Stolte Hane *er markedsleder på kylling i Norge, og en av Norges ledende eggprodusenter. Vi utvikler, produserer, selger og markedsfører egg og kylling. Vi er en del av Scandi Standard, Nordens største kyllingprodusent med virksomheter i Sverige, Danmark, Norge, Finland og Irland. Våre sterkeste merkevarer er Den Stolte Hane, Vestfold Fugl, Kronfågel, Danpo, Ivars, Naapurin Maalaiskana, Chicky World og Manor Farm. Til sammen er vi ca. 3.000 medarbeidere og har en omsetning på nærmere åtte milliarder. Les mer på www.scandistandard.com og*

www.denstoltehane.no

Har 5000 bønder i ryggen – tar med 60 til Agromek

***Fatland* samler bønder til tre dager i Danmark.**

BJØRN GRØNLIEN

Fagtur, gårdsbesøk og landbruksteknologi står på programmet når *Fatland* tar med 60 bønder til Herning.

– Vi prøver å få med mange unge, sier Severin Fatland.

Mer enn en slakteribedrift

Fatland, en familieeid matprodusent med røtter tilbake til 1892, har 5000 bønder i ryggen.

– Vi inviterer på tur til *Agromek*, Nordeuropas største landbruksmesse.

Turen varer fra 26. til 29. november.

– Vi får én dag på messa. Dagen etter blir det gårdsbesøk.

Yngre bønder på vei inn

Sist turen ble arrangert, i 2024, var 50 Fatland-produsenter på *Agromek*.

I over 50 år har messen vært et viktig møtested for landbruksnæringen.

– Vi har fått mange unge i landbruket, og siden forrige tur opplever vi at snittalderen har gått ned, sier Fatland.

I tillegg til faglig påfyll blir det også fellesmiddager og sosialt opplegg på kvelden. Men det er et begrenset antall plasser.

– Vi kjører først til mølla-prinsippet.

FAGTUR MED FATLAND: Når én av landets største kjøttaktører inviterer på tur, handler det om mer enn messebesøk. I midten står Ove Malvin Knutsen, daglig leder i Fatland Oslo. FOTO: BJØRN GRØNLIEN

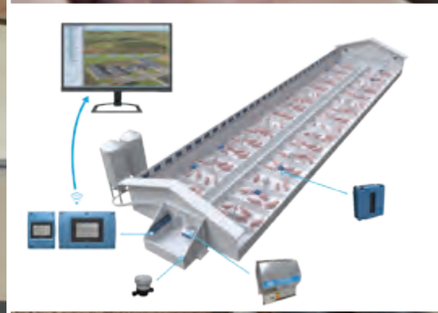

Få full kontroll med Format kraftfôr og SKOV ProGrow

Våre salgs- og fagkonsulenter på kraftfôr gir deg rådgivning for bedre økonomi, basert på data fra SKOV ProGrow vektkamera. Nå mener vi at det aldri har vært enklere å velge riktig kraftfôr.

SKOV Climate for Growth

SKOV ProGrow:
- Veier gris på bingenivå med 3D teknologi
- Få kontroll, følg tilveksten minutt for minutt
- Gir en unik kontroll ved fôrskifte og utslakting
- Sammenstiller fôr og klimadata

Se video om systemet her

Ta kontakt med en av våre salgs- og fagkonsulenter på kraftfôr eller innendørsmekanisering i dag!

Felleskjøpet

Ta vare på jorda, dyra og framtida

Felleskjøpet Agri: Tlf.: 72 50 50 50 www.felleskjopet.no/i-mek

Ordningen som skal sikre bønd ene, sliter med å gi balanse

Ny rapport slår fast at dagens kjøttregulering ikke løser råvarebehovet. Selv om reguleringslageret er fullt, kan kjøttindustrien mangle stykningsdeler.

BJØRN GRØNLIEN

Markedsreguleringen, der én dominerende aktør har en sentral rolle, ble etablert for å sikre husdyrprodusentene avsetning og stabile priser over tid. Men ordningen, med røtter i en lov fra 1936, er dårlig tilpasset dagens kjøttbransje og råvaremarked.

Det viser en ny rapport, der Klaus Mittenzwei og Ivar Pettersen peker på tre hovedproblemer: Feil incentiver i systemet, for få og svake virkemidler, og manglende tilpasning til en kjøttbransje som har endret seg kraftig de siste tiårene.

NY RAPPORT: Markedsreguleringen skal primært ivareta husdyrprodusentenes interesser, og Ivar Pettersen er én av dem som står bak en ny rapport, kalt «Forslag til en mer effektiv markedsregulering for kjøtt». FOTO: BJØRN GRØNLIEN

Hovedpoengene i rapporten

Rapporten rommer mye. Forsyningsplikt, kommersiell nedskjæring, manglende tillit og åpenhet. Reguleringslogikken. Uforutsigbar tilgang på råvarer. Kostnader som i praksis blir skjøvet over på fellesskapet.

Sentrale stikkord er også verdiforringelse, usikre effekter, mulige informasjonsfordeler og indirekte kostnader knyttet til råvaremangel, kontrollbehov og omstillinger i industrien.

Rapporten, som treffer hverdagen til kjøttaktører, analyserer *hvorfor* markedsreguleringen for kjøtt sliter med å fungere etter hensikten.

Hovedoppgaven er å sikre balanse mellom tilbud og etterspørsel, men ifølge rapporten treffer reguleringen dårlig på sitt kjerneoppdrag – å balansere markedet.

Lagring er kostbart, verdireduserende og i mange tilfeller kommersielt ulønnsomt. «Man skal være heldig om varenes nettoverdi ikke skal falle som følge av markedsbalanseringen,» står det.

Paradokset i kjøttindustrien

I rapporten, der logikken blir brettet ut, fremgår det at reguleringen på en måte treffer feil marked. For et sentralt poeng er at både lager og mangel kan eksistere samtidig.

Flere formuleringer i rapporten peker på dette paradokset:

- «Kjøttindustrien opplever råvaremangel selv om det er full dekning av regulert vare, dvs. hele slakt.»
- «Svakheter i virkemiddeltilfanget medvirker også til tidvis mangel på stykningsdeler eller sorteringer (såkalt kjøttråvare)».

I praksis betyr dette at det finnes kjøtt i systemet, men ikke nødvendigvis den typen industrien etterspør.

Forklaringen som trekkes frem, ligger i *hva* markedsreguleringen faktisk balanserer. Ordningen er i hovedsak innrettet mot hele slakt, mens markedet i praksis etterspør kjøttråvare i form av stykningsdeler og sorteringer.

Rapporten slår fast at «regulering for helt slakt er indirekte markedsregulering av markedet for kjøttråvare,» og at sammenhengen mellom disse ikke er tilstrekkelig hensyntatt i regelverket.

Ifølge rapporten bidrar dette til at råvaremangel kan oppstå i deler av industrien, samtidig som regulert vare finnes på lager. Denne reguleringslogikken kan skape økt usikkerhet for aktører som er avhengige av tilgang på skåret kjøttråvare.

FAKTA ▶

KORT OM SAKEN

- Rapporten dokumenterer svakheter, konkluderer med manglende treffsikkerhet og peker på systemfeil.
- Videre fremgår det at utfordringene i kjøttreguleringen ikke kan forklares med enkeltaktører alene, men med et system der mål, virkemidler og insentiver i økende grad trekker i ulike retninger.
- Rapporten peker på at dagens regulering i praksis kan gi både lager og råvaremangel samtidig, og at dette svekker effektivitet, forutsigbarhet og tillit i markedet.

Færre og svakere virkemidler

Rapporten beskrives *hvordan* reguleringen har et begrenset sett av virkemidler for å håndtere svingninger i markedet. Samtidig pekes det på at bransjen har endret seg betydelig.

Forfatterne skriver at «reguleringen for kjøtt skal sikre produsentene stabile priser via en rekke tiltak, men verktøyene i verktøykassen er blitt færre med årene, og kjøttbransjen er i stadig endring.» Utviklingen, ifølge duoen, har på systemnivå ført til feil incentiver, svakt virkemiddeltilfang og mangelfull tilpasning til utviklingen i bransjen.

«I sum utfordrer dette reguleringens evne til å levere på måloppnåelse, effektivitet, konkurransenøytralitet og åpenhet,» står det.

«Dette kan på sikt bidra til å svekke nødvendig tillit og legitimitet hos sentrale aktører innenfor og utenfor kjøttbransjen.»

Regningen havner andre steder

Rapportens analyse av incentivfeil viser at beslutninger tas ett sted, mens kostnadene ofte havner et annet:

«Det er sannsynlig at reguleringskostnaden har havnet hos forbrukere og skattebetalere.»

I rapporten beskrives *hvordan* aktører kan ta beslutninger som bidrar til å skape ubalanse i markedet, uten selv å bære

kostnadene. Regningen havner i stedet hos fellesskapet via omsetningsavgift og jordbruksavtalen.

«Primærprodusentene som kollektiv sender regningen på betalt omsetningsavgift videre til skattebetalere og forbrukere gjennom jordbruksavtalen. Uavhengig kjøttindustri kan bestille råvare og kanselere med korte frister, i forvissning om at regningen … havner hos fellesskapet. *Nortura* har adgang til å lagre overskuddsvare uten selv å bære kostnaden.»

I rapporten brukes ordet «incentiver,» og kort forklart handler dette om at regelverket belønner eller tillater at aktører oppfører seg på en måte som ikke er ønskelig for helheten.

«Utilsiktede incentivproblemer er vanlig når myndigheter skal regulere tilpasninger i et marked,» står det.

Fordi kostnadene ved overproduksjon deles kollektivt, kan det svekke motivasjonen for å tilpasse produksjonen og bidra til overproduksjon, lite forutsigbar råvarebestilling og økt behov for reguleringstiltak.

Aktører og insentiver

Rapporten peker på at mottaksplikten, kombinert med kollektiv kostnadsdekning, påvirker produksjonstilpasningen i primærleddet.

«Produsentene har rett til å levere ubegrensede mengder slakt til forespeilet pris,» står det.

Samtidig viser rapporten hvordan kombinasjonen av mottaksplikt og kollektiv kostnadsdekning kan gi utilsiktede effekter på systemnivå, ved at kostnadene ved overproduksjon i liten grad bæres der beslutningene tas.

Ifølge rapporten kan dette bidra til feil incentiver, økt risiko for overproduksjon og et større behov for markedsregulering, noe som igjen kan føre til høyere reguleringskostnader enn nødvendig.

I kapitlet om incentivfeil, som også kretser rundt systemlogikk, står det at reguleringstiltakene i flere tilfeller fremstår som lite kostnadseffektive.

Konsekvenser for industrien

Rapporten peker på at reguleringen ikke alltid treffer industrien. «Reguleringen ivaretar ikke uavhengige aktørers behov for stykningsdeler og sorteringer.»

For industrien betyr dette perioder med mangel på råvarer, selv når det totalt sett er overskudd av slakt.

«Det er sannsynlig at det oppstår uheldige konsekvenser av reguleringen i markedet for kjøttvarer.»

At reguleringen er bygget rundt hele slakt, mens markedet etterspør spesifikke stykningsdeler, kan ifølge rapporten forklare råvaremangel i industrien, frustrasjon blant skjærebedrifter og hvorfor lager og mangel kan eksistere samtidig.

Pris, kalkyler og åpenhet

I et marked tidvis preget av knapphet på stykningsdeler, kan prisfastsetting, prognoser og kalkyler få stor betydning for aktørenes tilpasninger.

For å vurdere verdien av ulike stykningsdeler og lønnsomheten i nedskjæring, brukes skjærekalkyler.

«Det som var et relativt stort marked for skåret kjøttråvare, er i dag et begrenset marked med mindre forutsigbar forsyningsevne,» står det.

Beregninger i skjærekalkyler danner et viktig grunnlag for beslutninger om skjæring, lagring og pris. Ifølge rapporten kan begrenset innsyn i slike kalkyler, kombinert med begrenset tilgang på råvare, skape usikkerhet i markedet for skåret kjøttråvare.

Hvem styrer prisene?

Nortura er både markedsregulator og dominerende aktør i kjøttmarkedet. Selskapet regulerer markedsbalansen, fastsetter planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) og har ansvar for prissignaler som brukes bredt i markedet.

«Prissetting er overlatt til markedsregulator *Nortura*, som i stor grad bestemmer om fastsatt pris skal være egnet til å gi markedsbalanse,» står det.

PGE bygger på prognoser og er den prisen *Nortura* planlegger å styre markedet mot over tid, og i rapporten blir det påpekt at treffsikkerheten i prognosene har stor betydning for markedets aktører.

«Forutsetningene for å kunne stabilisere markedet har endret seg betydelig, spesielt etter at *WTO*-avtalen og *EØS*-avtalen ble innført på midten av 90-tallet. *WTO*-avtalen har etter 1995 tvunget *Nortura* til å avvikle stadig mer av praksisen med å avtale priser via jordbruksavtalen, de såkalte målprisene.»

I 2005 ble fjørfekjøtt fjernet fra markedsregulering. «For øvrige kjøttslag er prissettingen i stedet blitt lagt under markedsregulators myndighet, dvs. *Nortura SA*.»

Reguleringen for kjøtt skal gi husdyrprodusentene de prisene kjøttsamvirket har fastsatt.

«Markedsordningen har de siste 20 årene gått gjennom betydelige endringer som skyldes dels internasjonale forhold som *WTO*-avtalen og *EØS*-avtalen, og nasjonale forhold som en stadig mer integrert verdikjede for mat,» står det.

Rapporten, som også beskriver *Norturas* operative enhet for markedsregulering (NOEK), peker på at prognoser, markedsvurderinger og prisgrunnlag som *NOEK* bruker, i stor grad er interne og ikke tilgjengelige for resten av bransjen.

Regulering med færre verktøy

Over tid har reguleringen for kjøtt fått et mer begrenset virkemiddeltilfang. En viktig årsak er endringer i internasjonale rammebetingelser, særlig etter *WTO*-avtalen fra 1995.

Den «førte til tollbasert importvern, begrenset produksjonsstøtten til jordbruket og stanset noen år senere subsidiert eksport av jordbruksvarer.»

Rapporten peker på at dette har svekket reguleringen for kjøtt. «Verktøykassa er blitt nesten tømt og effektene av de gjenværende reguleringstiltakene mer usikre.»

«Den viktigste svekkelsen kom med forbudet mot subsidiert eksport. Dermed forsvant den viktigste muligheten for å fjerne tilgjengelig råvare fra det norske markedet over tid.»

Det er i hovedsak tre virkemidler igjen for å skape balanse i markedet: Prisfastsetting som gir best mulige forutsetninger for balanse, håndtering av midlertidige overskudd via avsetningstiltak som lagring, og supplerende forsyninger ved tegn til råvaremangel, for eksempel via import.

STÅR BAK: Rapporten er bestilt av KLF, her ved administrerende direktør Bjørn-Ole Juul-Hansen og styremedlem Ståle Gausen. FOTO: BJØRN GRØNLIEN

Norsk Kylling

Dyrevelferd er vår viktigste oppgave. Derfor er Norsk Kylling først i Norden med klekketeknologien HatchCare – lys, vann og fôr i samme kasse som kyllingene klekkes. En ny standard for dyrevelferd i rugeri.

Les mer på norsk-kylling.no

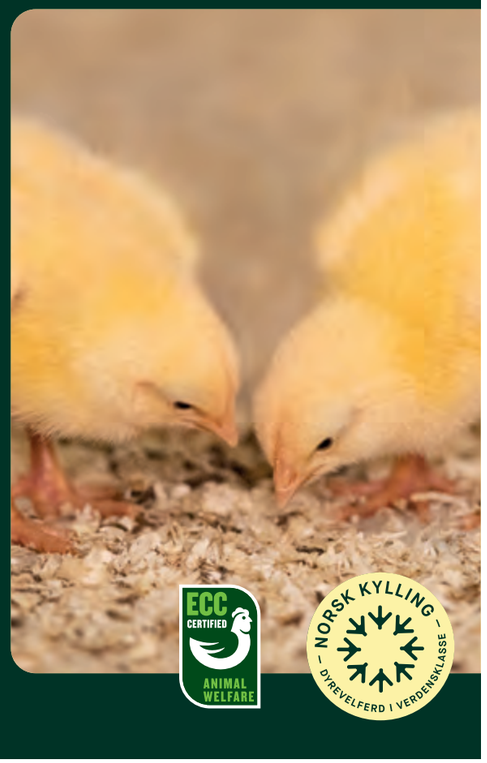

Det blir trukket frem at reguleringen er blitt mer sårbar for feil i prognoser, endringer i etterspørsel og strukturelle trekk i markedet.

Rapporten peker også på at selve kjøttsektoren har endret seg betydelig. Verdikjedene er i økende grad preget av vertikal integrasjon og konsolidering i slakte- og skjæreleddet, noe som påvirker *hvordan* reguleringen virker i praksis.

Krevende dobbeltrolle

Markedsregulator *Nortura* har ansvar for å bidra til balanse via prissignaler, prognoser og reguleringstiltak. Samtidig er selskapet en stor, kommersiell aktør i det samme markedet, med egne skjære- og foredlingsbeslutninger.

Ifølge rapporten kan dette skape situasjoner der reguleringsvalg og kommersielle tilpasninger i praksis blir vanskelig å skille fullt ut.

«Konkurransen i en liten, skjermet norsk kjøttindustri er sårbar. *Norturas* kombinerte rolle som regulator og dominerende markedsaktør gir rom for informasjonsskjevheter og konkurransevridninger, spesielt i markedet for kjøttråvare. *Norturas* atferd kan avgjøre om det skal finnes et marked for skåret kjøttråvare.»

Reguleringen skal virke nøytralt og ikke påvirke foredlingsleddet, og tiltakene skal ikke vri konkurranseforholdet mellom *Norturas* kommersielle virksomhet og uavhengige aktører. Rapporten peker likevel på at systemet ikke alltid fungerer etter hensikten.

«Systemet gir tidvis mangel på stykningsdeler. Skjærebedrifter får ikke levert helt slakt, selv i situasjoner regulator definerer som full markedsdekning,» står det.

Vekstbedrifter kan ha relativt svak sikkerhet for råvareforsyning, og bedrifter som er avhengige av eksterne samarbeidspartnere for skjæring, kan tape forutsigbarhet.

Noe av dette kan skyldes praksis og tolkning av regelverket. «*Nortura* har, i kraft av å være regulator, overskudd av helt slakt og gjør selv valget mellom å skjære ned slaktet slik at stykningsdelemarkedet i større grad kan dekkes, eller å legge det på reguleringslager for fellesskapets regning.»

Ifølge rapporten vil slike valg nødvendigvis bygge på kommersielle vurderinger og konkurransehensyn.

«Reguleringen ivaretar ikke uavhengige aktørers behov for stykningsdeler og sorteringer. Kjøpere av kjøttråvare er avhengige av rene kommersielle vurderinger hos *Nortura SA*, til tross for at markedsreguleringsforskriften setter som mål at alle aktører skal ha tilgang til råvarer på like vilkår.»

SYSTEMPERSPEKTIV: I rapporten, skrevet av blant andre Klaus Mittenzwei, påpekes det at problemstillingene ikke kan forstås isolert til én aktør alene. FOTO: BJØRN GRØNLIEN

FEIL INCENTIVER: Reguleringens hovedutfordring dreier seg om feil incentiver, svakt virkemiddeltilfang og mangelfull tilpasning til utviklingen i bransjen, skriver Ivar Pettersen i rapporten. FOTO: BJØRN GRØNLIEN

Informasjon og åpenhet

Rapporten peker på at informasjonsflyt kan være kilde til konkurransevridning. Det reises spørsmål om flyt av informasjon mellom *Norturas* kommersielle virksomhet og markedsbalanseringsenheten *Norsk egg- og kjøttråvare* (NOEK), blant annet knyttet til fastsetting av PGE, beslutningsgrunnlag for reguleringstiltak, skjærekalkyler og uttak fra reguleringslager.

«På disse områdene er *NOEK* avhengig av kompetanse som finnes i *Norturas* kommersielle del,» står det i rapporten, der det blir påpekt at *Nortura* har strenge, interne retningslinjer for informasjonsflyt.

I rapporten anføres at kombinasjonen av markedsregulatorrolle og dominerende markedsposisjon, i et marked med knapphet på stykningsdeler og begrenset åpenhet om prognoser og råvaretilgang, kan øke risikoen for konkurransevridning – uavhengig av intensjoner.

Rapporten understreker at utfordringer med konkurransevridning og markedsbalanse også må ses i lys av *hvordan* insentivene i systemet er utformet, ikke bare enkeltaktørers handlinger.

Incentiver og systemrisiko

Rapporten peker på at utfordringene ikke bare handler om enkelthendelser eller enkeltaktørers atferd, men om *hvordan* insentivene i selve systemet er utformet.

Rapporten identifiserer incentivfeil hos tre hovedgrupper: Markedsregulator, uavhengige kjøttbedrifter og primærprodusentene.

«Det at vi identifiserer incentivfeil, betyr ikke at aktørene nødvendigvis utnytter disse til egen vinning. Vi har ikke nok evidens til å begrunne empirisk at aktørene utnytter incentivfeilene vi mener finnes. Det vi kan si er at incentivfeil gir rom for at aktørene kan utnytte disse,» står det.

MARKEDSREGULERING

Vil rydde plass til endringer i kjøttreguleringen

Ivar Pettersen og Klaus Mittenzwei foreslår omorganisering av markedsreguleringen.

BJØRN GRØNLIEN

Duoen vil ikke, rent billedlig forklart, rive huset, men flytte på møbler for at rommet skal fungere bedre.

I stedet for å snu systemet på hodet, foreslår de en rekke tiltak som kan gjøre reguleringen mer presis og mindre kostbar.

Hovedretningen i forslagene

Endringene som foreslås, kretser rundt:

- Tydeligere skille mellom regulering og kommersielle beslutninger.
- Bedre tilpasninger til markedet for stykningsdeler.
- Justering av insentiver og virkemidler.

– En sentral aktør i bransjen vurderer å legge ned fordi han ikke vet om han vil få råvarer i morgen, sa Pettersen da *KLF* arrangerte frokostseminar om den nye rapporten.

Han nevnte ingen navn, men poenget illustrerte råvaremangelen mange har kjent på i kjøttbransjen.

Reform, ikke avvikling

Pettersen og Mittenzwei vil beholde reguleringen, men gjøre den mer presis, rettferdig og markedsnær. Forebygge ubalanse og rette incentiver slik at kostnader følger beslutninger.

Ifølge rapporten er reguleringen for ensidig basert på dyr overlagring av helt slakt, blant annet fordi nesten alle andre virkemidler er borte. Etter at reguleringseksporten ble avviklet, gjenstår i praksis nedfrysing og lagring av helt slakt som hovedtiltak for å håndtere overskudd i markedet.

Det setter rammen for den nye kursen som blir skissert.

Foreslår konkrete tiltak

For å gjøre kjøttreguleringen mer presis og effektiv blir dette foreslått:

- **Redusere behovet for reguleringslagring:** I stedet for å håndtere overskudd i etterkant, anbefales tiltak som kan forebygge overproduksjon. Produksjonsregulerende virkemidler vurderes som mer kostnadseffektivt enn omfattende fryselagring.
- **Større prisfleksibilitet rundt PGE** (planlagt gjennomsnittlig engrospris), i håp om at det kan bidra til raskere markedstilpasning og redusere behovet for reguleringstiltak.
- **Regulere på kjøttråvare, ikke bare helt slakt:** Reguleringen bør i større grad ta utgangspunkt i stykningsdeler og sorteringer, noe som ifølge rapporten kan bedre samsvaret mellom regulering og faktisk etterspørsel – og redusere råvaremangelen.
- **Endre kostnadsfordelingen ved reguleringstiltak:** Aktører som gjennom sine beslutninger bidrar til ubalanse i markedet, bør i større grad bære kostnadene selv. Dette kan gi bedre incentiver for markeds- og produksjonstilpasning.
- **Forebygge overproduksjon tidligere:** Rapporten foreslår tydeligere grep som kan bremse produksjonen i perioder med overskudd, i stedet for å rydde opp gjennom kostbar lagring i etterkant.
- **Øke åpenheten om prissetting og prognoser:** Mer innsyn i grunnlaget for prisfastsettelse, prognoser og skjærekalkyler kan bidra til økt tillit og redusert mistanke om konkurransevridning.

Hvilken vei er riktig å gå?

Da møtet var over og deltakerne skulle ut i Oslos gater, ble det et øyeblikk stille i korridoren utenfor møtelokalet.

– Er det her vi skal gå? spurte Pettersen og så seg usikkert rundt.

Spørsmålet kunne like gjerne vært stilt om markedsreguleringen for kjøtt.

TID FOR Å SNU OM? Ivar Pettersen (Alo-Analyse) og Klaus Mittenzwei (Ruralis) vil beholde reguleringen, men endre den på vesentlige punkter FOTO: BJØRN GRØNLIEN

Ønsker rapport-debatt velkommen

Markedsregulator *Nortura* var til stede da den nye rapporten ble presentert.
– Det er sunt for systemet at det kommer innspill om hvordan ordningene fungerer og eventuelt kan forbedres, sier direktør Rolf Gjermund Fjeldheim.

Nysgjerrig på innholdet i Ruralis-rapporten?

Scan for påmelding

KLF-STUDIO ønsker bladets lesere velkommen til live sending **18. mars klokka 12.00-12.45**. Gjest i studio er medforfatter Ivar Pettersen. Han vil forklare bakgrunnen for rapporten, vise funnene og hva de betyr for kjøtt- og eggprodusenter.

Påmelding: klf.sk/KLF-studio_regulering

Fra værkåring som sjuåring til avlsarbeid i Norge

Avl, ansvar, framtid. Mye ligger i rollene til Even Sjurrud. Selv forsøker han å tone det hele ned.

BJØRN GRØNLIEN

Even er blitt valgt inn som ung representant i avlsutvalget i Norge.

– Jeg er bare én av flere som er med.

– Er du en ny stemme i norsk saueavl?

– Vel, har ikke tenkt så mye på det. Jeg skal snart på første samling.

Anerkjennelse fra en ringrev

Kjell Ivar Bergehagen, som i over 30 år har hatt mange tillitsverv innen sauehold i Fåberg og Gausdal, uttaler seg med autoritet.

– Vi har ingen som er mer ivrig enn Even.

– Hvordan kommer dette til uttrykk?

– Tja, jeg kan jo trekke frem at han allerede som syvåring var den første som møtte opp på kåringen i Fåberg og Gausdal. Det sier *litt* om interessen.

Fra interesse til ansvar

Even er nestleder i lokallagsstyret *Fåberg og Gausdal sau og geit.*

– Er du også godkjent kåringsdommer for alle raser?

– Ja, men er ikke like god på alt. Jeg prøver etter beste evne å dømme det som dukker opp.

Interessen for sau har fulgt Even, som i Øverbygda Østre har overtatt gården etter besteforeldrene, hele veien.

– Ja, jeg var tidlig ute, men at jeg som sjuåring var først på vårkåringen, kan man tenke litt ulikt om. Kan ha vært et varsel om at jeg burde hatt hjelp…

FAG OG ANSVAR: Even Sjurrud er ikke bare en ung sauebonde med interesse for yrket. FOTO: BJØRN GRØNLIEN

FORBRUKERTALL

Fem år med kriser – men tillit en til norsk mat står fast

Putin, Gaza og Trump satte spor. Men nye forbrukertall treffer bonden midt i fjøset.

BJØRN GRØNLIEN

– Mørke skyer har preget verden de siste fem årene, sa markedssjef Jan Nordstad.

Innledningen skapte gjenkjennelse. Folk i salen nikket.

– Det startet med pandemi, så kom en krig i vårt nærområde. Deretter enda en krig, nå på Gaza. Så dyrtid, og renta gikk opp. Så kom en president som har skapt uro, sa han.

Nordstad forklarte krisene uten å gå i detalj. Bare noen stikkord var nok. Så kom broen: *Hvordan* har dette preget folks holdninger til norsk mat?

Midt i uroen kom tallene

Folks nysgjerrighet var aktivert. Så svarte Nordstad på spørsmålet han selv reiste.

– Vi har faktisk sett en positiv utvikling de siste fem årene.

Å? Hva med koronaen, Ukraina-krigen og Gaza-krisen? Vel, dette var et bakteppe. Hovedpoenget var ferske forbrukertall som sier *noe* viktig om bondens rolle.

– Pila har riktignok flatet ut, men på et veldig høyt nivå, sa han.

På storskjermen, med store bokstaver, sto det at 64 prosent av forbrukerne «alltid velger norske matvarer der det er mulig.»

Andelen har variert lite de siste årene. Siden 2020 har mellom 63 og 65 prosent svart det samme.

Når ordene møter lommeboka

Nytt bilde dukket opp, nå om betalingsvilje. 60 prosent av forbrukerne er villig til å betale noe ekstra for matvarer med norske råvarer som garantert er produsert og pakket i Norge.

Andelen som er villig til å betale noe ekstra for lokalmat, er på 67 prosent – begge deler klart opp sammenlignet med i fjor.

Nordstad lot tallene gjøre jobben og viste frem enda en plansje. «Støtten til bonde og landbruket er høyest blant de unge,» sto det med store og barnevennlige bokstaver.

– Trygghet, kvalitet og bærekraft og støtte til bonden viktige grunner til å velge norsk, sa han om svarene.

De nye forbrukertallene gir fortsatt ryggdekning for bonden, spesielt i alderen 20 til 29 år. Her er det tommel opp blant 35 prosent av de spurte, mot 29 prosent i kategorien for både 30 og 39 og 40 og 49 år.

– Jeg tilhører en aldersgruppe som ikke har skjønt det.

Nordstad er i 50 til 59-kategorien, der bare 13 prosent gir tommel opp til bonde og landbruk.

– Vi har visst litt å lære av de unge.

ENTUSIASTISK: Halle Arnes, fagkoordinator HMS i NLR, deltok på frokostmøtet til Stiftelsen Norsk Mat. Bak sitter Stine Helland og Karoline Solberg i NLR.
FOTO: BJØRN GRØNLIEN

FOLKSOMT: Over 30 personer deltok på frokostmøtet på Mesh i Oslo.
FOTO: BJØRN GRØNLIEN

Pengegaloppen i reguleringen

Nortura mottar administrasjonsgodtgjørelse for rollen som markedsregulator – et beløp som har økt jevnt over flere år. Denne kronikken stiller spørsmål ved om utviklingen er rimelig, nødvendig og godt nok begrunnet.

BJØRN-OLE JUUL-HANSEN ▮ ADMINISTRERENDE DIREKTØR ▮ KJØTT- OG FJØRFEBRANSJENS LANDSFORBUIND (KLF)

Og gubben satt i kveldinga og koste seg med skjellinga. Kroner en, kroner to, kroner tre, kroner fire, kroner fem, kroner seks, kroner syv, kroner åtte, kroner ni.

Og det er rimelig. Han kunne ha det trivelig når'n telte på nytt og på nytt og på nytt en sekk med penger i.

Visesangeren *Vidar Sandbeck* hadde neppe *Norturas* administrasjonsgodtgjørelse i tankene da han skrev den satiriske visa *Pengegaloppen*. Likevel treffer teksten urovekkende godt i 2026. For jakten på penger kan lett bli i overkant stor.

Reguleringslagrene er nå tomme. I år må det importeres storfe i stort omfang for å dekke etterspørselen. Det samme gjelder svin, i alle fall i første del av året. Lam vil også bli importert, men forhåpentligvis vil norsk produksjon bli minst like stor som i fjor og nesten dekke markedet.

Med tomme lager og minimalt behov for regulering er det derfor vanskelig å forstå at *Omsetningsrådet* så det naturlig å imøtekomme en historisk høy økning i kompensasjonen for å administrere reguleringen for egg og kjøtt.

Omsetningsrådet vedtok i desember å øke budsjettet for *Norturas* administrasjonsgodtgjørelse med nær 30 prosent – fra 28 til 36,2 millioner. For bonden betyr dette et trekk på 10-12 øre per kilo kjøtt eller egg levert slakteri eller eggpakkeri.

FØLGER MED: «Vi kaste et blikk på hvordan utviklingen har vært hos dem som skal ha fordel av markedsreguleringen; husdyrbøndene,» skriver Bjørn-Ole Juul-Hansen i KLF. FOTO: BJØRN GRØNLIEN

Det skal betales for 2,9 nye årsverk i *Norsk egg- og kjøttråvare* (NOEK) – i tillegg til de rundt 14 som allerede ligger i ordningen. Med en årsverkskostnad på over to millioner kroner er det ikke rart at mange bønder stiller spørsmål ved pengebruken.

I 2018 lå kompensasjonen på rundt 17 millioner. Siden den gang har konsumprisindeksen økt med om lag 28 prosent. Det skulle tilsi et nivå på rundt 22 millioner i dag. I stedet har vi sett en administrasjonsgalopp; en nominell vekst på over 110 prosent siste åtte år. Bare siden 2023 er det opp over 60 prosent.

Noen vil kanskje si at *Nortura* har fått for lite betalt tidligere. Da melder spørsmålet seg: Er det virkelig tenkelig at et styre og en ledelse med solid kompetanse og full oversikt, har feilberegnet behovet for kostnadsdekning så kraftig gjennom så mange år?

KLF anerkjenner selvsagt at det kan diskuteres *hva* som er «riktig» kompensasjonsnivå. Men da må vi også se kritisk på hva pengene faktisk går til. De menneskelige ressursene de nesten 17 årsverkene i *NOEK* utgjør er naturlig nok hovedposten. Nytt i år er en kvart stilling innen næringspolitikk, noe som vil koste rundt en halv million. Videre settes det av 1 million til KI-verktøy, 1,1 millioner til markedsutredninger, 1,6 millioner til regnskap og nær en halv million til revisjon.

Konsernstyrets arbeid med markedsregulering honoreres med 1,7 millioner. Data fra *Ingris* trekker 400 000 kroner. Planavdelingen i *Nortura* bidrar til forsyningsplikten. Deres kostnad reduseres med 30 prosent i år, ned til 1,3 millioner.

Så må vi også kaste et blikk på *hvordan* utviklingen har vært hos dem som skal ha fordel av markedsreguleringen; husdyrbøndene. Ifølge SSB har antall jordbruksbedrifter i perioden 2015-2025 falt med 18 prosent for storfe, 10 prosent for vinterfôra sau, 34 prosent for svin og 35 prosent for høner. Antall dyr er likevel i praksis uendret for storfe og svin, litt ned for høner og rundt 15 prosent lavere for vinterfôra sau. Færre bønder med stort sett samme antall dyr skal altså dekke betydelig høyere administrasjonskostnad enn tidligere.

Parallelt har de siste ti årene i samfunnet vært preget av en enorm utvikling i bruk av data, statistikk og prognoser for å effektivisere. Norske bedrifter jobber smartere, tar bedre beslutninger og kutter kostnader. *Nortura* er, som de fleste andre virksomheter, en del av denne utviklingen. I media har de selv påpekt betydningen av digitalisering og effektivisering som viktige grep for å styrke selskapet.

Med tomme lager og økt import bør administrasjonskostnadene, etter *KLF*s oppfatning, gå ned – ikke i taket. Vi ser det som en naturlig konsekvens av at markedsreguleringen er til for bondens skyld.

At en stadig mer kostbar og lite treffsikker markedsregulering skal bidra til å fylle opp husdyrbøndenes lommebøker på en effektiv måte, ser vi ikke helt.

Men på den annen side; også bønder har rett til å bruke sine penger slik de mener er best. Vi tror likevel at det er mange muligheter til å «få mer for pengene» enn investeringen i administrasjonsgodtgjørelsen 2026 vil gi. ▮▮▮

RØROS KJØTT
EN EKTE VERDISKAPER

Røroskjøtt AS og Røros Slakteri AS har en felles merkevare: Røroskjøtt. Dette mener vi er nødvendig for å styrke hele næringskjeden, fra produsent til forbruker. RØROSKJØTT er det bærende merke på alle våre produkter.

Daglig leder
Kjell Ove Oftedal:
992 42 286

Produsentkontakt
Ola Utgaard: 909 20 290

Produsentkontakt
Jan Kåre Hov:
476 00 449

Røros Slakteri

Tore sverger til Sauekontrollen

DRIFTIG BONDE: Tore Krogsveen har 130 vinterfôra sau i Fåvang i Gudbrandsdalen, i tillegg til ammekyr, slakteokser og melkegeiter.

Med et par tastetrykk får Tore Krogsveen full kontroll på slektskap, vekter og produksjonsdata. Det hjelper saue-bonden å optimalisere drifta og forbedre resultatene.

TEKST **ANIMALIA**

Omtrent midt i Kvitfjell, med skiheisen dinglende nesten over hustaka, ligger gården til Tore Krogsveen.

Her driver han med 130 vinterfôra sau, 200 melkegeiter og 20 ammekyr. I tillegg fôrer han opp omtrent 70 okser i året.

Bruker sauekontrollen aktivt

I 2020 tok Tore over driften. Han arvet også foreldrenes sterke engasjement for dyr og drift, og et ønske om å stadig levere bedre resultater.

Tore bruker *Sauekontrollen*, et verktøy han mener er til stor hjelp for å holde oversikt og forbedre og utvikle drifta.

– Jeg forstår ikke *hvordan* det går an å drive med sau uten å bruke *Sauekontrollen*.

Han registrerer små og store hendelser, slik at han har oversikt over det som har skjedd i besetninga og *hva* han har gjort.

– Jeg bruker notatfunksjonen aktivt for å huske ulike hendelser for enkeltdyr. Har jeg for eksempel et dyr med børframfall i lamminga, er det jo lett å glemme det bort til slaktinga på høsten.

Han bruker også systemet som oppslagsverk. Henter ut data fra drifta, planlegger saueåret og holder seg oppdatert på produksjon og praktiske gjøremål.

Følger utviklingen år for år

I fjøset er stemninga rolig denne høstdagen. I bingene ligger årets påsettlam, noen gjenværende slaktelam og en liten gruppe med værer. Dyra følger nysgjerrig med mens Tore rigger klar vekta for å sjekke tilstanden på slaktelamma.

Han sender det første lammet inn i vekta og bruker lesestaven, koblet direkte med *Sauekontrollen*, for å få opp riktig ørenummer i registreringsbildet.

Programmet gir god oversikt over hvert enkelt individ i flokken, og Tore følger nøye med på slakteresultater, vekter, tilvekst og indekser.

– Jeg er opptatt av statistikk og har mål om å klare å gjøre det litt bedre år for år. *Sauekontrollen* gir meg gode rapporter og analyser som viser utvikling over tid, slik at det er lett å følge med på hvordan det går med drifta.

Alltid Sauekontrollen i lomma

Tore bruker *Sauekontrollen* både på mobil og PC. Når han er på beitetilsyn, kan han enkelt slå opp informasjon om dyra på mobilen.

Slik har han alltid informasjonen han trenger med seg i lomma.

– Jeg kan hente fram informasjon om dyra der og da, og lage notater ved behov. Det gir god oversikt over søyer og lam i fjellet, og gjør det enklere å huske det jeg har observert på tilsynsrunder.

På høsten bruker han *Sauekontrollen* for å velge ut påsettlam og livdyr. Han går gjennom historikken til søyene, vurderer avdrått og indekser på aktuelle lam, og sjekker eventuelle notater han har gjort på enkeltdyr. Før paringssesongen bruker han systemet til å velge ut avlsværer og kontrollere slektskap for å unngå innavl.

– Uten *Sauekontrollen* hadde det vært umulig å holde styr på slektskapet mellom individene, og vanskelig å velge værer som passer med besetninga mi, sier han.

Optimaliserer produksjonen

For Tore handler det om å ha oversikt og se sammenhenger, slik at han kan optimalisere drifta. *Sauekontrollen* hjelper ham med å bli tryggere på at han gjør rett i fjøset og at utviklinga går riktig vei.

– Jeg er overbevist om at det bidrar til å hente ut litt ekstra marginer hvert år. Innsikten hjelper meg med å finne forbedringspotensial, og er med på å løfte økonomien i produksjonen.

MOBIL: Med Sauekontrollen på mobilen har Tore alltid informasjonen om dyra lett tilgjengelig, enten han er i fjøset eller på fjellet.

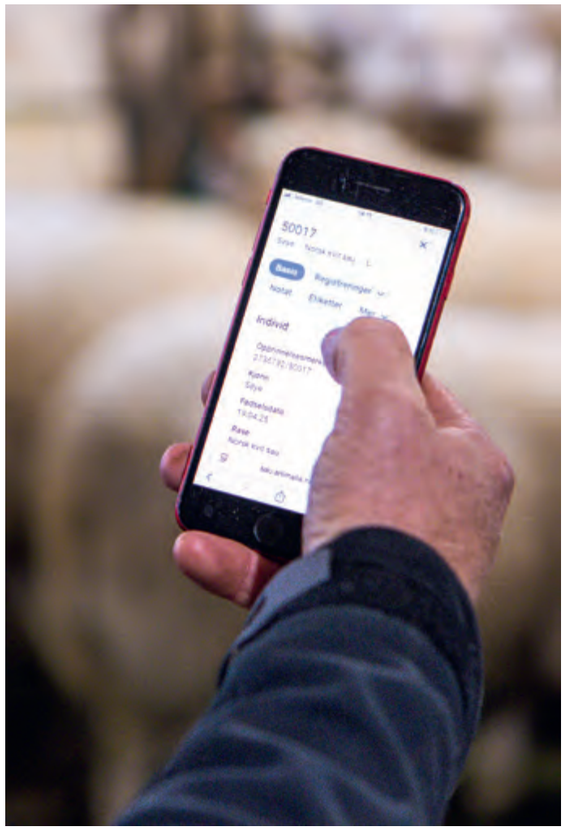

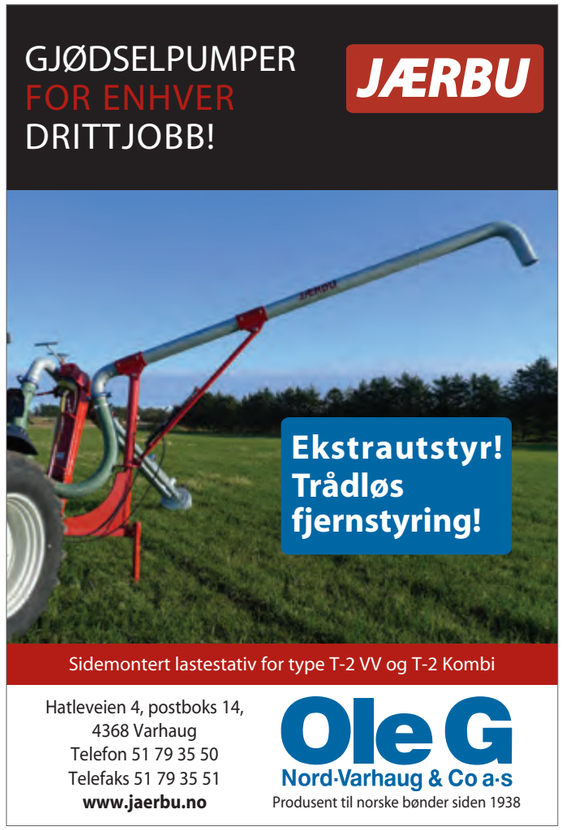

Markedsregulering og bondens regnskap:

– Langvarig overskudd slår direkte inn i økonomien

Nøktern bondelogikk om hvorfor langvarig overskudd koster.

ARILD DOMAAS
OG JØRN GRØNLIEN

Jan Haugen, bonde fra Skjold i Rogaland, ser fordeler og ulemper med dagens ordning for kjøtt.

– Vi trenger en regulering som bønder, industri og samfunn har tillit til.

Konsekvenser for bonden

Haugen peker på *hvordan* markedsreguleringen slår inn i bondens regnskap

– Ved langvarig overskudd har ordningen få virkemidler, og det fører ofte til fallende priser, strammere vektgrenser og økte avgifter. Det slår direkte ut på økonomien, sier han.

Lønnsomheten er best når markedet er i balanse.

– Markedsreguleringen fungerer når produksjon og etterspørsel samsvarer, sier han.

OTO: BJØRN GRØNLIEN

PRODUSERER MYE: Ingen andre fylker produserer mer mat enn Rogaland.

Frykter «ond sirkel»

Store fryselagre gjør markedet mindre forutsigbart, ifølge Haugen. Den største svakheten oppstår når kjøtt blir liggende lenge på reguleringslager.

– Innfrysing er dyrt og fører til forringelse av kjøttkvaliteten, sier han.

Hverdagslogikken kretser rundt alt fra lager og usikkerhet til venting og prispress.

– Bransjen har et ansvar for å gjøre det den kan for å selge varene og unngå innfrysing, og dette ansvaret ligger hos markedsregulator og de ulike industriaktørene, sier han.

Bonden er bekymret for at en overskuddssituasjon med store fryselagre kan utvikle seg til en «ond sirkel».

– Industrien vet at det ligger kjøtt på lager og venter, *kanskje kommer et prisfall*? Markedet blir uforutsigbart, markedsreguleringen kostbar, og det går ut over lønnsomheten både for bonden og slakteriene, forklarer han.

Hele dyret – delt ansvar

Poengene til Haugen er koblet til bondens regnskap. *Hvordan* ordningen for kjøtt fungerer, kan få direkte økonomiske konsekvenser.

Han mener også det ikke bare er industriens behov som skal styre hvordan reguleringen blir utformet.

– Bonden produserer hele dyr, og hele dyret skal selges. Samtidig må bransjen ha tilgang på de stykningsdelene markedet etterspør, dersom de finnes. Spørsmålet er hva som faller inn under markedsordningen, og *hva* som er industriens ansvar, sier han.

Bakteppet er en ny rapport; kalt «Forslag til en mer effektiv markedsregulering for kjøtt.»

– Jeg er glad rapporten slår fast at reguleringen er til for bonden. Det er én av de aller viktigste pilarene vi har i landbruksmodellen vår.

Advarer mot sovepute

Haugen er opptatt av at reguleringen ikke blir en sovepute for innfrysing, for store fryselagre over tid er ikke bærekraftig.

Han mener også at næringen, altså bøndene, må ta ansvar i slike situasjoner ved å bremse produksjonen.

Pris- og vektgrenser bør tas i bruk tidligere og tydeligere.

For svinenæringen mener Haugen at forskjellen mellom smågrispris og slaktepris i større grad må brukes som virkemiddel for å dempe produksjonen før situasjonen kommer ut av kontroll.

– Bøndene må bremse før

Ifølge Haugen er mange av virkemidlene i reguleringen allerede brukt opp. Å finne nye grep er krevende, fordi de lett kan føre til økt vertikal integrasjon, komme i konflikt med gjeldende lovverk eller bli oppfattet som konkurransevridende.

Samtidig ønsker han ikke mer produksjonsregulering i primærleddet, verken gjennom kvoter eller kontraktproduksjon.

– Vi må ta vare på systemet vi allerede har, videreutvikle der det er mulig, og bli flinkere til å bruke det på en mer forutsende måte, både når det gjelder marked og produksjon.

Vil se nærmere på effekten

Administrerende direktør i *KLF*, Bjørn-Ole Juul-Hansen, stiller spørsmål ved om dagens ordning faktisk gir bedre økonomi for bøndene.

– Viktig å få gjennomgått og revidert ordningen. Målet må være økt salg av norsk kjøtt, til det beste for både bonden og industrien, sier han.

Driftige bønder skaper de beste råvarene. Det betaler vi godt for.

PRIMA SLAKT
Med fokus på kvalitet

Prima Jæren er stolte over å levere det ypperste norske kjøttprodusenter kan produsere. Å alltid tilby kun det beste er en edel kunst, og vi klarer det med hjelp fra våre dyktige underleverandører. Vi legger mye tid og krefter i å samarbeide med kvalitetsbevisste gårdseiere, og Norges beste kjøttprodusenter finner man på Vestlandet.
Dette er et frieri til kremen av lokale bønder: Saueholdere! Storfeprodusenter! Griseøktere!

Stadig nye kunder oppdager våre fantastiske råvarer, og gleden rundt middagsbordet skal komme bonden til gode. Vi belønner kvalitet. Ikke bare med gode ord, men med klingende mynt.
Prima Slakt as har vært best på totaløkonomi for bonden de siste ti årene, og slik vil det alltid være. Bli med på laget, og kontakt oss i dag:

Tilførselsleder Gris.
Leidulf Sigmundstad
452 878 30 • leidulf.sigmundstad@prima.as

Tilførselsleder Småfe.
Leif Håkon Korsbø
928 28 420 • leif@prima.as

Tilførselsleder Storfe.
Siri Kvam Haugland
928 85 919 • siri.haugland@prima.as

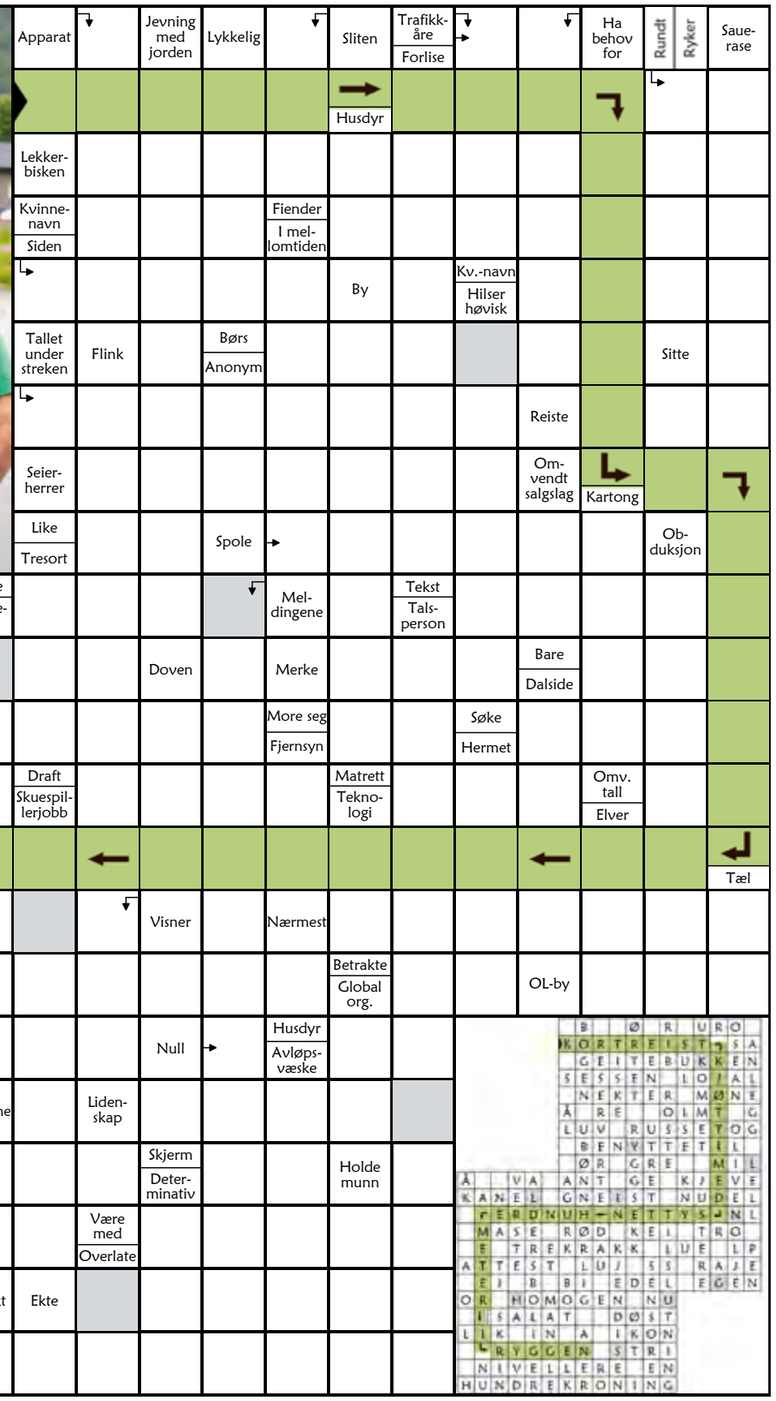

Løsningsordet i kryssordet i nr. 4 var «Kyllinghus», og den heldige vinneren ble Marton Stava, Stol.

Vinneren får fem Flax-lodd i posten. Send løsningsordet på e-post til bg@kjottbransjen.no og bli med på trekningen av lodd. Bokstavene i de grå feltene danner løsningsordet.

Vi slakter storfe, gris, sau og lam til svært konkurranse-dyktige priser og gir god service

NORSK SLAKT
MIDT-NORGE SLAKTERI AS
www.norsk-slakt.no
KVALITET SIDEN 1932
ET SELSKAP I GRILSTAD-KONSERNET

NORGE P. P.

Returadresse:
KLF Servicekontor AS
Kjøtt & Eggprodusenten
Østensjøveien 39/41
0667 Oslo

Aase Landbruk a.s

51 60 14 00
post@aase-landbruk.as